

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Küreselleşme Avrupa Birliği ve Türkiye Üçgeninde Kimlik Parçalanması ve Kimlik Yönetişimi

Haluk Özdemir

Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Özdemir, Haluk, “Küreselleşme Avrupa Birliği ve Türkiye Üçgeninde Kimlik Parçalanması ve Kimlik Yönetişimi”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 9 (Bahar 2006), s. 173-203.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler Dergisi

Söğütözü Cad. No. 43, TOBB-ETÜ Binası, Oda No. 364, 06560 Söğütözü | ANKARA

Tel: (312) 2924108 | Faks: (312) 2924325 | Web: www.uidergisi.com | E- Posta: bilgi@uidergisi.com

Küreselleşme, Avrupa Birliği ve Türkiye Üçgeninde Kimlik Parçalanması ve Kimlik Yönetişimi

Haluk ÖZDEMİR*

ÖZET

Bu makale, küreselleşmenin neden olduğu sorunların çözümü konusunda Avrupa Birliği'nin bazı işlevlere sahip olduğu ve Türkiye'nin de üyelik sürecini bu sorunlara bir çözüm olarak algıladığı varsayımına dayanmaktadır. Sınırların ayırıcı özelliklerinin azalması ve alt kimliklerin uyanışı ile ulus-devletler, kimlik parçalanması ve ontolojik güvenlik gibi egemenlik ve kimliğe ilişkin bir dizi sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Bu sorunların çözümü için ulus devletin merkezî ve asimilasyonist kimlik yönetiminin yerini çok-merkezli bir yönetim anlayışı almaktadır. Kimlik yönetiminde yalnızca egemen devlet değil, yerel otoritelerin yanısıra Avrupa Birliği de söz sahibi olmaktadır. Avrupa Birliği, başarıyla uyguladığı ve klasik egemenlik yetkilerinin kısıtlanması anlamına gelen yönetim anlayışını üye ülkelere olduğu gibi Türkiye'ye de önermektedir. Türkiye açısından ise, kimlik parçalanmasına çözüm olarak Avrupa Birliği üyelik süreci, ortak bir amaç etrafında farklı kimlikleri birleştirici ve bütünleştirici bir rol oynamaktadır.

Anahtar kelimeler: Küreselleşme, Ulus-devlet, Yeni Bölgecilik, Avrupa Birliği, Kimlik

Identity Fragmentation and Identity Governance within the Triangle of Globalization, the European Union and Turkey

ABSTRACT

This article is based upon the assumption that the European Union has a goal of resolving certain problems pertaining to globalization that its members face, and that Turkey views the membership procedure as a solution of such problems. The awakening sub-identities and the erosion of dividing borders are causing nation-states to face a series of problems concerning sovereignty and identity, such as ontological security and identity fragmentation. To solve such problems, the nation-states compromise their single-centered and assimilationist identity management policies in favor of multi-centered identity governance. With identity governance, not only the national governments, but also the local authorities and the European Union have a word on identity issues. Identity governance, despite dwindling sovereign rights, is performed successfully within the European Union, and is recommended to the Turkish government. From Turkey's side, as a solution to the problem of identity fragmentation, the membership process provides a common, unifying and shared goal for groups with different identities.

Keywords: Globalization, Nation-State, New Regionalism, the European Union, Identity

* Yrd. Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü.
ULUSLARARASI İLİŞKİLER, Cilt 3, Sayı 9, Bahar 2006, s. 173-203.

Giriş

Küreselleşmenin etkileri hayatın tüm alanlarında hissedilmekte, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel yapılar bu süreç sonunda köklü bir değişime zorlanmaktadır. Hatta küreselleşmenin ulus-devletin sonuna işaret ettiğine ilişkin iddialar da mevcuttur. Aslında bu sürecin klasik ulus-devlet sisteminin sonunu hazırlamasa bile onu önemli bir değişime ittiği söylenebilir. Devletler ortaya çıkan yeni durumlara adapte olmak amacıyla politikalarını değiştirmekte, kendilerine daha avantajlı durumlar yaratabilmek amacıyla alternatif yollar bulmaya çalışmaktadır. Bu alternatifler, bazen Avrupa Birliği (AB) örneğinde olduğu gibi entegrasyon yoluyla egemenlik kavramının değişimine neden olabilmektedir.

Bu makalenin amacı, Avrupa Birliği ve Türkiye'nin üyelik hedeflerini küreselleşmenin ortaya çıkardığı yeni güçlükler bağlamında ele almaktır. Bir başka deyişle, bu makalenin temel varsayımı ve çıkış noktası, Avrupa Birliği'nin amaçlarından birinin küreselleşme ile daha iyi başedebilme olduğu ve Türkiye'nin de diğer aday ve üye ülkeler gibi küreselleşmenin kendi üzerindeki etkilerini kontrol edebilmek için Avrupa Birliği'ni bir araç olarak gördüğü değerlendirmesidir.

Çok boyutlu doğası gereği küreselleşme kavramı farklı anlamlarda kullanılabilen, bu da içerik ve niteliğe ilişkin bir belirsizlik yaratmaktadır. Bu nedenle küreselleşme sürecinin analizi ve sonuçlarını değerlendirme amacı taşıyan tüm çalışmaların kendine özgü bir tanımla yola çıkması gerekmektedir. Bu çalışmada öncelikle böyle bir tanımlama yaptıktan sonra AB bağlamında küreselleşmenin Türkiye üzerindeki etkileri ele alınacaktır. Makale temel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, küreselleşmenin anlamına ve tanımına ilişkin kavramsal argümanlar ve temel varsayımlar ortaya koyulduktan sonra ikinci bölümde bu sürecin Avrupa Birliği ile ilişkisi ve Birliğin küreselleşme süreci karşısındaki konumu değerlendirilecektir. İlk iki bölümde temel olarak küreselleşmenin neden olduğu "kimlik parçalanması" ve Avrupa Birliği'nin bu soruna çözüm olarak geliştirdiği "kimlik yönetimi" stratejisi üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölümde ise Türkiye'nin küreselleşme süreci nedeniyle karşılaştığı sorunlar bağlamında Avrupa Birliği'ne bakışı ve ondan beklentileri ele alınacaktır.

Küreselleşme Süreci

En genel anlamıyla küreselleşme, sınırlar arası hareketliliklerin eşzamanlı olarak yoğunlaşması ve hız kazanması, sınırların ayırıcı özelliklerinin zayıflamasıyla küresel birlikteliğin daha fazla hissedilmeye

başlamasıdır. Genel kanının aksine bu çalışmada küreselleşme, belirli bir kültür, ideoloji veya ekonomik yapının tüm dünyaya yayılması olarak tanımlanmamaktadır. Böyle bir tanım, bu kavramı belirli bir dönemde almış olduğu şekille önyargılı olarak kısıtlamış olurdu. Oysa suyun katı, sıvı ve gaz halleri gibi küreselleşmenin de farklı versiyonları olabilir ve gerçekleşmiş bir tek alternatifi alarak tüm kavramı bununla tanımlamak kavramın özünü anlamamızda yeterli olmayabilir.

Küreselleşme süreci, insanların, sermayenin, malların, fikirlerin ve hatta kültürlerin sınırlar arası hareketliliğini kolaylaştıran her türlü teknoloji ve hukuki düzenleme olarak tanımlanabilir. Böyle bir tanımlama küreselleşmeyi yalnızca belirli bir dönemde sahip olduğu içerik yoluyla değil de bu sürecin öze ilişkin yapısını ortaya koyarak açıklamaya çalışır. İçerikten yola çıkarak yapılacak tanımlamalar ise kısıtlı kalır. Örneğin bugün genel olarak anlaşıldığı şekliyle küreselleşme, Soğuk Savaş'tan sonra ortaya çıkmış ve ekonomik anlamda serbest piyasa ekonomisine dayalı neoliberal anlayışı, siyasal anlamda bireysel özgürlükler ve demokrasiyi, kültürel anlamda ise MTV ve Hollywood tarzı bir Amerikanlaşmayı temsil eden bir süreçtir. Oysa Soğuk Savaş'tan Batı yerine Doğu Bloku galip çıksaydı küreselleşmenin içeriği farklı değerlerle tanımlanacağı için bu süreç çok daha farklı algılanılabilecekti. Bugünkü küreselleşme, sermayenin serbest dolaşımı etrafından gelişirken, komünist ideolojinin savunduğu küreselleşme (enternasyonalizm), proleteryanın küresel dayanışması temelinde şekillenebilirdi. Bir başka deyişle aslında teknolojik gelişmeler nedeniyle küreselleşme kaçınılmaz bir süreçtir, ancak içerikler konusunda alternatifler olabilir.

Küreselleşme belirli bir kültür veya ideolojiyi değil, yeni teknolojiler ve düzenlemeler nedeniyle sınırların işlevlerinin azaldığı bir süreci ifade etmektedir.¹ Dolayısıyla küresel yapılar ve ilişki biçimleri, ortaya çıkmış bir ürün değil, şekil verilebilecek ve işlenecek bir hammadde olarak da algılanabilir. Bu nedenle de küreselleşmeden çoğu zaman bir süreç olarak söz edilmektedir. Aslında kimse bu sürece karşı değildir, yalnızca onu kontrol etmek, yönlendirmek, şekillendirmek ve içeriğini doldurmak için siyasal bir rekabet vardır. Soğuk Savaş dönemindeki rekabet de farklı dünya görüşleri ve ideolojilerin küresel bir düzen yaratma mücadelesi olarak değerlendirilebilir. Bu anlamda Doğu ve Batı blokları arasındaki denge bozulana kadar dünya ikiye bölünmüş bir yapı arz ederken, Doğu blokunun dağılması ve bu bölünmüşlüğün ortadan kalkmasıyla Batı'nın dünya görüşü küresel çapta benimsenmiş oldu. Bugün de karşı karşıya bulunduğumuz karşıtlıkların temelinde yine bu sürecin içeriğini doldurmak için alternatif dünya görüşleri ara-

¹ Anthony Smith, "Is there a Global Culture?", *Intermedia*, Cilt 20, 1992, s. 11-12.

sındaki rekabet vardır. Bu rekabette geriye düşenler küreselleşme karşıtı olarak görülürken süreci kontrol edenler küreselleşme yanlısı olarak görülmektedir. Dolayısıyla küreselleşme karşıtlığı da sürece değil onun içeriğine olan karşıtlığı temsil etmektedir. Zaten küreselleşme karşıtları da yeni iletişim ve ulaşım teknolojilerini kullanarak bu süreçten ve onun avantajlarından yararlanmaktadır. Onların asıl elde etmek istediği ise küreselleşmenin içeriğini doldurma sürecine katılımdır. Küreselleşme karşıtlığı da bu nedenle dışlanmışların ideolojisidir.

Avrupa Birliği de küreselleşmeye şekil ve yön vermeyi amaçlayan aktörlerden biridir. Bugün kültürel içerik bakımından küreselleşmenin Amerikanlaşma süreci olarak algılanması gibi Avrupalılaştırma da alternatif bir içerik olarak değerlendirilebilir. Nitekim Birlik tarafından dağıtılan tanıtım broşürlerinde küreselleşmenin dünyada devrimsel nitelikte değişiklikler yarattığı ve Avrupalılara göre insanların "bu değişim sürecinin kurbanı değil ustası ('masters') olması" gerektiği belirtilmektedir.² Zaman zaman Fransız devlet adamları da küreselleşmenin evcilleştirilmesi ve insanileştirilmesinden söz etmektedir.³

Küresel Yönetişim

Ulus-devletin sınırlar konusundaki kontrolünü giderek kaybetmesi ve teknolojik gelişmelerin yarattığı hareketlilik nedeniyle bunun kaçınılmaz bir gelişme olarak görülmesi bu sürecin aslında kontrolsüz bir şekilde yürüdüğü izlenimini doğurabilir. Oysa ortaya çıkan sonuçlar tamamen kontrol-dışı değildir. Bu izlenimi veren unsur, küresel süreçlerin tek bir merkezin eylemleri sonucunda değil çok-merkezli etkinlikler sonucunda şekillenmesidir. Küreselleşmenin, kendi halinde kontrolsüz bir gelişme değil, yönlendirilebilen bir süreç olduğu gerçeğini gizleyen faktör işte bu çok-merkezliliktir.

Küresel yapılar tek bir merkezden yönetim yoluyla değil, çok-merkezli bir etkileşim ve yönetim süreci ile şekillenmektedir. Yönetimden söz ederken, süreç ve ilişkilerin tek bir merkezden şekillendirilmesi anlaşılırken, yönetişimde ("governance") otoritenin paylaşılması ve farklı merkezlerin karar ve hareketleri sonucunda yapı, süreç ve kurumların şekillenmesi söz konusudur. Küresel sorunlar karşısında genel eğilim, hem sistem düzeyinde uluslararası bir yönetişime hem de devlet düzeyinde klasik yönetim anlayışından yönetişime doğru bir

² Pascal Fontaine, *Europe in 12 Lessons*, Brussels, European Communities, 2004, s. 6.

³ Philip Gordon, "Globalization Explained to the French," *Le Figaro*, 11 Ekim 2005, <http://www.brookings.edu/views/op-ed/gordon/20051011.htm> (27 Aralık 2005).

yönelimi vurgulamaktadır.⁴ Küreselleşmenin çoğu zaman demokratikleşme ile eşanlımlı kullanılması da bu yüzdendir. Güçlenen sivil toplumun karar mekanizmalarına katılması karar merkezlerinin sayısını artırmakta, yerel yönetim anlayışı ön plana çıkarken merkez, gücünü paylaşmak zorunda kalmaktadır.

Ancak bu geçiş dönemi yeni sorunları da beraberinde getirmektedir. Küreselleşmenin bizi karşı karşıya bıraktığı temel sorun, hem siyasal/toplumsal hem de ekonomik anlamda yönetime ilişkin bir sorundur; yani eski yapılar tamamen değişmiş ancak yeni durumun gerektirdiği yapılar henüz ortaya çıkmamıştır. Yüzyıllarca yönetimin çerçevesini çizmiş olan coğrafi devletler yönetim ilkelerini dayandırdıkları temellerden küreselleşme sonucunda yoksun kalmaktadır. Coğrafi olarak tanımlanmış sınırlı bir bölgede ulusal kimlik temelinde egemenlik yetkilerinin kullanımı ile gerçekleşen yönetim anlayışına dayalı ulus-devletler, değişen koşullara uygun olarak yeni yönetim stratejileri geliştirmek zorunda kalmaktadır.⁵ Sınırların daha geçirgen bir hale gelmesi ve hem ulus-ötesi hem de alt kimliklerin devletin münhasır kontrolünden çıkmasıyla egemenlik kavramı da değişim geçirmekte, devletler hem toplumsal hem de ekonomik süreçler üzerindeki kontrollerini göreceli olarak kaybetmektedir. Nitekim Held, küreselleşme ile birlikte artan uluslararası bağlantıların ortak politika sorunlarını çözmek için yeni siyasal örgütlenme türleri yarattığını belirtmektedir.⁶ Çünkü yeni durumlara adaptasyon ancak yeni yapılar yoluyla gerçekleşecektir. Ancak buradaki sorun, devletlerin yeni durumun gerektirdiği gibi klasik egemenlik yetkilerinden kolay kolay vazgeçmek istememesidir.

Toplumsal yaşamın hiçbir alanında bir yapı kendiliğinden ortaya çıkmaz. Bu yapıyı asıl ortaya çıkaran şey önemli aktörler ve bunlar arasındaki ilişkilerin yapısıdır. İnsanlar arası ilişkilerden uluslararası ilişkilere kadar çıktıkları ve sonuçları belirleyen ve şekillendiren temel unsur süreçler, ilişkiler ve karşılıklı etkileşimdir. Küreselleşme de bir aktörün tek başına yön verebileceği bir süreç olmaması ve çok merkezli yapısı nedeniyle aktörler arasındaki ilişkiler (yönetişim) sonucunda şekillenir. Bu süreç üzerinde etki yaratabilmek için öncelikle küresel bir aktör ya da bir merkez olmak gerekir. Bu ise tek bir devletin tek başına kolaylıkla ulaşabileceği bir hedef değildir. Bu nedenle sürece etkin olarak katılmak isteyen ülkeler G-8 ve AB gibi oluşumlar, IMF, Dünya Ti-

⁴ Elke Krahnmann, "National, Regional, and Global Governance: One Phenomenon or Many?" *Global Governance*, Cilt 9, No 3, Temmuz-Eylül 2003, s. 323-346.

⁵ E. Fuat Keyman, "Kimlik ve Demokrasi," Atilla Eralp (der.), *Devlet ve Ötesi. Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s. 234.

⁶ David Held, "Democracy and Globalization," Andrew Linklater (der.), *Critical Concepts in Political Science. International Relations*, Cilt V, Londra, Routledge, 2000.

caret Örgütü ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlar etrafında birleşerek küresel aktör olmaya çalışmaktadırlar. Yıllık toplantılarını Davos'ta gerçekleştiren ve küresel sorunların tartışıldığı Dünya Ekonomik Forum'u da küreselleşmeye şekil verme çabalarına örnek gösterilebilir.⁷ Avrupa'daki ülkeler de ekonomik ve siyasi güçlerini birleştirerek hem tek başlarına başaramayacakları küresel aktör olma hedefine ulaşmayı amaçlamakta hem de küreselleşmenin kendi ülkeleri üzerindeki etkilerini kontrol altına almaya çalışmaktadır. AB'nin Dünya Ticaret Örgütü ve küresel süreçlerin şekillendiği diğer platformlardaki etkinliği Avrupalı ülkelerin bu konudaki başarısı olarak değerlendirilebilir.

Bu tür yeniden yapılanma süreçleri, ulus-devletin sonu olarak yorumlanabilir. Ancak küreselleşme, ulus-devletlerin sonunu hazırlamaktan ziyade vatandaşlarının beklentilerini karşılayamadıkları durumlarda ve konularda onları yönetim stratejilerini değiştirmeye ve yeni yöntemler geliştirmeye itmektedir. Bu yeni yöntemlerden biri de bölgesel işbirliği ve entegrasyon politikalarıdır. Bu stratejiler, ekonomik anlamda küreselleşmenin öngördüğü şekilde bölge içerisinde liberal, bölge dışı ile ilişkilerinde ise ulusal çıkarları savunmak amacıyla korumacı politikalar öngörmektedir.⁸ Ancak burada vurgulanması gereken nokta, bu oluşumlara katılan devletlerin aralarında yetki paylaşımına dayalı yönetim yoluyla sorunlara çözüm üretmesidir. Devletler bu yeni yöntemlerle, tek başlarına çözemeyecekleri sorunların üstesinden gelmeyi amaçlamaktadır. Avrupa Birliği de ulus devletin yeni yönetimsel sorunlarına bir çözüm arayışı olarak değerlendirilebilir.

Küreselleşmenin Etkileri, Kimlik ve Güvenlik

Uluslararası ilişkilerde güvenlik, istikrar ve kimlik arasındaki ilişkiler çoğu zaman üstü kapalı olarak ima edilmiştir. Demokratik barış teorileri aslında ortak kimlik temelinde güvenlik sorunlarının çözülüp barışın sağlanacağını iddia etmektedir.⁹ Yine idealizmin dayandığı uluslararası toplum anlayışı, güvensizlik sorununun ortak bir kimlik temelinde çözülmesini amaçlamaktadır.¹⁰ Soğuk Savaş dönemi güven-

⁷ Dünya Ekonomik Forumu (*The World Economic Forum*) ekonomik konuların yanısıra küreselleşme ile ilgili siyasi ve kültürel sorunların da tartışıldığı bir platformdur. Bu forumda ele alınan konular hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.weforum.org>.

⁸ Arie Kacowicz, "Regionalization, Globalization, and Nationalism: Convergent, Divergent, or Overlapping?" CIAO Working Papers, No 262, Aralık 1998, <http://www.nd.edu/~kellogg/WPS/262.pdf> (12 Aralık 2005), s. 10.

⁹ Christopher Layne, "Kant or Cant: The Myth of the Democratic Peace," Andrew Linklater (der.), *Critical Concepts in Political Science*, Cilt III, s. 963-964.

¹⁰ Hedley Bull, "Society and Anarchy in International Relations," *Critical Concepts in Political Science*, Cilt II, s. 602-605.

lik toplumları ülkelerin uluslararası kimliklerini de tanımlayan ideolojik kamplar halinde şekillenmişti. İdeolojik ayrımların ortadan kalkmasıyla birlikte güvenlik toplumlarının kültürel-sosyal temellerde yeniden şekillendikleri görülmektedir. Bu dönüşüm sonucunda ulusal güvenlik kavramının klasik içeriği de değişmeye başlamıştır.

Devletlerin küreselleşme sonucunda dış müdahalelere açık hale gelmesi yeni güvenlik sorunları yaratırken, devletlerin en iyimser beklentisi, siyasal müdahalede bulunabilecek aktörlerin kendisini ve güvenlik kaygılarını anlama ümididir. Bu sorun, ontolojik güvenlik sorunu ile yakından ilgilidir. Ontolojik güvenlik, dış dünya ile ilişkilerini istikrara kavuşturmak amacıyla bir devletin ait olduğu uluslararası bağlamı, uluslararası alandaki konumunu ve kimliğini net bir şekilde tanımlayarak kendisini güvende hissetmesini ifade eder.¹¹ Örneğin, Türkiye etnik kimliklerin yükselişi bağlamında Kürt sorununu bir güvenlik sorunu olarak değerlendirirken, Avrupa Birliği bu sorunu Türkiye'nin güvenliği ile ilişkilendirmemekte, güvenlik kaygılarına anlayışla yaklaşmamakta ve siyasal müdahale niteliği taşıyan taleplerde bulunmaktadır.¹² Güvenlik algılamaları temel olarak kimlikler tarafından şekillendirildiği için başka devletlerin güvenlik kaygılarına anlayış gösterilmesi ancak paylaşılan ortak bir kimlik varsa mümkün olabilir. Bir başka deyişle, ortak bir kimliği paylaşan devletler birbirlerinin güvenlik kaygılarını daha iyi anlayabilir. Bunu sağlayacak bir kimlik semsiyesinin dışında kalınması, güvenlik sorunları ve kaygılarını, siyasal sömürüye açık zafiyet noktaları haline getirebilir.

Günümüzde Soğuk Savaş döneminin ideolojik yapılarının yerini ortak kültürel değerleri vurgulayan kimliklere dayalı yeni oluşumlar almaktadır. Bu oluşumlar mutlaka Huntington'un medeniyetler çatışması tezinde ifade ettiği şekilde¹³ çatışmacı olmak zorunda değildir. Bu oluşumların dışında kalmak ise ülkeler açısından bazı olumsuz sonuçlar doğurabilir. Avrupa Birliği gibi yeni oluşan uluslararası bir kimliğe dahil olmak veya ondan dışlanmak arasındaki farkın yarattığı etkilere Türkiye açısından en açık örnekler Kürt sorunu ve Türk-Yunan ilişkileri bağlamında Kıbrıs sorunudur. Oluşum süreci devam etmekte olan Avrupalılık kimliğinin dışında kaldığı sürece Türkiye bu sorunların çözümü konusunda Avrupa Birliği'nin desteğine güvenemez. Zaten bu konularda Türkiye'nin uluslararası platformlarda yalnız kalmasının

¹¹ Alexander Wendt, "Collective Identity Formation and the International State," *American Political Science Review*, Cilt 88, No 2, Haziran 1994, s. 385 ve 388.

¹² Erol Kurubaş, "AB'nin Türkiye'deki Kürtlere Yönelik Politikası ve Demokratikleşmeye Etkileri," *Demokrasi Platformu*, Cilt 1, No 1, Kış 2005, s. 187-206.

¹³ Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations. Remaking of World Order*, New York, Touchstone, 1997.

nedeni de kimliksel konumunun net olmamasıdır. Kimliksel belirsizlikten kaynaklanan zafiyetin özellikle Yunanistan ve Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından Türkiye'ye karşı siyasal bir sömürü aracı olarak kullanıldığı söylenebilir. Bu nedenle Türkiye, küreselleşmenin yarattığı belirsizlik ortamında öne çıkan ontolojik güvenlik sorununu AB üyeliği yoluyla aşmayı amaçlamaktadır.

Uluslararası kimlikle ilgili ontolojik güvenlik sorununun yanısıra toplumsal düzeydeki yeni kimlik dinamikleri hem egemenlik hem de ulusal güvenlik kavramını radikal bir şekilde değiştirmektedir. Örneğin ulus-ötesi sivil toplumun ortaya çıkışıyla birlikte klasik devlet egemenliği değişime zorlanmıştır. Toplum üzerindeki kontrolün zayıflamasının bir sonucu olarak egemenlik yetkileri, küresel güçler ve uluslararası toplumun denetim ve gözetimi altında kullanılabilen yetkilere dönüşmüştür.

Aslında egemenlik kavramı tarih boyunca hep aynı kalmamış ve değişim geçirmiştir. Tarihsel deneyimlere bakıldığında toplumsal düzeydeki kimliksel değişim ve hareketliliklerin egemenlik yetkisini kullanan siyasal kurumlara da yansıdığı görülür. Küreselleşmenin geldiği son aşama itibarıyla yine bir dönüşüm ve geçiş dönemi yaşadığımız ileri sürülebilir. Bu bağlamda geçmişe baktığımızda kimlik ve siyasal yapı arasındaki ilişkinin genel olarak üç değişim evresi geçirdiği söylenebilir. İlk başta prens veya kralın herşeyin üstünde olduğu bir siyasal anlayış vardı. Fransız Devrimi'nden sonra siyasal örgütlenme, prens veya kral yerine devleti merkeze koyan bir milliyetçilik ideolojisine dayandırıldı. Bu dönemde egemenlik yetkileri, daha önceki gibi en katı şekliyle benimsenmiş, ancak bu yetkilerin kullanımı kraldan alınarak daha soyut bir kavram olan devlete verilmişti. 19. yüzyılın sonlarından itibaren demokrasinin gelişimiyle birlikte siyasal örgütlenme, toplumu merkeze yerleştirirken, devletin toplum üzerindeki egemenlik yetkilerinin sınırsız olmadığı bir anlayış geliştirildi. Üçüncü aşamada ise küreselleşme, daha çok bireyi ve alternatif kimlikleri ön plana çıkarmaya başlamıştır. Bireyin ön plana çıkışı ise hem ulusal kimliklerin hem ulusal çıkar kavramının ve hem de egemenlik kavramının daha fazla sorgulanması sonucunu doğurmuştur. Siyasal yapıdaki tüm bu değişimler, değişen uluslararası ortam ve ihtiyaçlara uyum sağlama çabaları sonucunda gerçekleşti. Ancak her üç evrede de geçiş dönemleri, kurumların yeni yapılarla uyumuna ilişkin siyasal sancıları da beraberinde getirmişti.

Philip Bobbit'e göre günümüzde yeni teknolojiler nedeniyle güvenlik, çıkar, kimlik ve egemenlik kavramlarının geçirdiği değişim, radikal bir dönüşüme işaret etmekte ve ulus-devletlerin yerini "piyasa devlet-

leri”nin (“market states”) alacağı bir döneme girilmektedir.¹⁴ Bu bağlamda Bobbitt, nükleer silahlar, uluslararası iletişim ve hızlı bilgisayar teknolojileri gibi stratejik yeniliklerin klasik ulus-devletin görevlerini yerine getirmesini güçleştirdiğinden söz etmektedir.¹⁵

Küreselleşme, uluslararası alanda olduğu kadar iç politikada da ulus-devletin önüne üstesinden gelmesi gereken yeni engeller koymaktadır. Özellikle iletişim alanında getirdiği stratejik değişim, asimile olmama ve direnme konusunda etnik ve diğer alt kimliklere yeni olanaklar sunmakta, bu da belirli bir kimlik temelinde inşa edilmiş olan ulus-devletin meşruiyetini zedelemekte ve iç gerilimler yaratmaktadır.¹⁶ Bu bağlamda tüm dünyaya hakim olan neo-liberal ideolojinin, devletin ekonomideki yeri kadar toplumsal yaşamdaki hareket alanını da daraltması söz konusudur. Piyasa devletleri için merkezi öneme sahip olan unsur kültürel kimlikler değil, bireylerin ekonomik olanak ve fırsatlarının geliştirilmesi ve ekonomik rekabetin engellenmemesidir.¹⁷ Bu nedenle piyasa devletleri, sınırlar arası hareketlerle başatme konusunda ulus-devletlere göre daha avantajlıdır.

Benjamin Barber, küreselleşmenin bir sonucu olarak vatandaşlığa dayalı ortak bilincin yerini tüketime dayalı bireysel tüketici kimliğinin almaya başladığını belirtmektedir.¹⁸ Ulus-devlet temelindeki ortak bilinç zayıflarken tüketim temelli evrensel bir kültür onun yerini almaktadır. Ekonomik kaynaklara erişim konusundaki adaletsizlikler nedeniyle bu sürecin dışında kalanlar da etnik ve dinsel kimliklerine yönelmektedir. Barış ve demokrasiye dayalı evrensel değerlerin yaygınlaştığı izlenimine karşın bu iki sürecin sonucunda etnik ve dinsel temelli kimlik parçalanması yaşayan ülkelerde çatışmalar ön plana çıkmaktadır. Devletler bu çatışmaların olumsuz etkilerinden kaçabilmenin ve yeni ortama uyum sağlamanın yollarını aramaktadırlar. Soğuk Savaş sonrası Batı Bloku’nun galibiyetiyle birlikte ortaya çıkan ekonomik dönüşüm, kültürel ve siyasal bir dönüşüm haline gelmekte ve bu da ulus-devletleri yeni yapılara uyum sağlamaya zorlamaktadır. Bu konudaki başarısızlık ise Yugoslavya tipi örnekleri çoğaltabilir.

Kimlikler açısından ele alındığında küreselleşmenin üç genel etkisinden söz edilebilir: kimlik parçalayıcı, uluslararası platformda yeni kimlik yaratıcı (bütünleştirici, kaynaştırıcı veya melezleştirici) ve bu iki

¹⁴ Philip Bobbitt, *The Shield of Achilles. War, Peace and the Course of History*, Londra, Penguin Books, 2002.

¹⁵ *Ibid.*, s. 216.

¹⁶ *Ibid.* s. 225.

¹⁷ *Ibid.* s. 230.

¹⁸ Benjamin Barber, *Jihad vs. McWorld. How Globalism and Tribalism are Reshaping the World*, New York, Ballantine Books, 1996.

etki sonucunda ulus-devletin egemenliğini dayandırdığı meşruiyetinin zayıflaması. Bu üç süreç de birbirine karşılıklı neden-sonuç ilişkisi ile bağlantılıdır. Birinci süreç, yeni kültürel oluşumlar veya alt kimliklerin ulusal üst kimlikleri sorgulaması sonucunda bu kimliklerin bütüncül niteliklerini kaybetmesini ifade eder. Anderson'a göre ulusal kimlikler, kendi içindeki adaletsizlik ve sömürü ilişkilerini göz ardı edecek bir dayanışmanın temeli olacak şekilde hayali olarak tasarlanmış ve bu yolla bütüncül hale gelmiştir.¹⁹ Oysa küreselleşmenin sunduğu iletişim olanakları ve bilginin hızla yayılması, mevcut adaletsizlik ve eşitsizliklerin daha kolay farkedilmesini sağlamıştır. Sonuç olarak farklılıkların ön plana çıkması ise kimliğin bütünlüğünü kaybederek parçalanmasına, alt kimliklerin belirginleşmesine neden olmaktadır. Guéhenno'ya göre, yeni kimliklerin ortaya çıkışının bir sonucu olarak önemi azalan ulus kavramının önemini devam ettirebilmesi, bu kavrama baskın çıkan din, ırk, ideoloji ve kabile kavramları ile ittifak yaparak mümkün olmaktadır.²⁰ Bu da tüm bu unsurları kendi çatısı altında toplamaya çalışan ulusal kimliğin parçalanmasına ve bazen etnik çatışmalara neden olmaktadır. İkinci süreç, hızlanan ve yoğunlaşan uluslararası ilişkilerin yeni ulus-ötesi kimlikler yaratmasını ifade etmektedir. Avrupalılık da ulus-ötesi kimliklere örnek olarak verilebilir.

Küreselleşmenin ortak kimlik yaratıcı ve kimlik parçalayıcı etkilerinin eşzamanlı olarak devam etmesi nedeniyle hangi eğilimin egemen olacağını kestirmek güçtür. Bazı bölgelerde kimlik parçalanması gözlemlenirken bazı bölgelerde ise entegrasyon ve ortak kimlik yaratılmasına yönelik çabalar gözlemlenebilmektedir. Türkiye gibi farklı kimliklerin birarada yaşadığı kültürel kesişim noktalarında çatışma ve parçalanma riski diğer bölgelere göre daha fazladır ancak bu kaçınılmaz bir sonuç da değildir. Bu riski arttıran unsurların başında ekonomik sorunlar ve ortak üst-kimliğin birleştirici işlevlerini yerine getirememesi yatar. Hem ekonomik sorunların çözümü hem de ortak kimliğin yeniden birleştirici hale getirilmesi konusunda AB üyeliği geçerli bir alternatif olarak değerlendirilmektedir.

Küreselleşme, Avrupa Birliği ve “Yeni Bölgecilik”

Devletlerin sınırlar ve kimlikler üzerindeki kontrolü kaybetmesi ortaya ciddi ekonomik ve sosyal sorunlar çıkarmıştır. Devletler açısından belki de en tehlikeli gelişme, meşruiyetlerini ve siyasal otoritelerini da-

¹⁹ Benedict Anderson, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, New York, Verso, 1991, s. 7.

²⁰ Jean-Marie Guéhenno, *The End of the Nation-State*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1995, s. 7.

yandırdıkları ortak kimliklerin sorgulanması ve parçalanmasıdır. Küreselleşmenin sunduğu iletişim ve seyahat olanakları ulusal kimliklere birer alternatif olarak yeni ulus-ötesi kimlikleri geliştirirken, aynı zamanda alt-kimliklerin de uyanışı için uygun bir ortam hazırlamıştır. İnternet ve uydu yayınlarını kontrol etmek de mümkün olmadığına göre, devletlerin toplum üzerindeki kontrol ve egemenlik yetkileri zayıflamakta ve erimektedir. Bu süreç dünyanın hemen her yerinde benzer şekilde işlerken, Avrupa'da ulusal egemenlik yetkilerinin küreselleşme karşısında çaresiz kaldıkları bir noktada Avrupa Birliği devreye girmektedir.

Meşruiyetlerini egemenlik yetkileri ve ulusal kimliklere dayandıran devletlerin konumlarının küreselleşme karşısında zayıflaması, alternatif yönetim ve meşruiyet arayışları yaratmaktadır. Bu arayışlardan biri olan AB'nin aslında küresel amacı olmayan bölgesel bir entegrasyon hareketi olduğu ileri sürülebilir, ancak yönetsel anlamda entegrasyonun amaçları yalnızca Avrupalı ve üye devletlerle sınırlı değildir. 2003 yılında çerçevesi çizilen Komşuluk Politikası ("The Neighbourhood Policy"), üyelik sözü vermeksizin çevre ülkeler üzerinde iyi ilişkiler yoluyla etkinlik kurmayı ve AB'nin kurallarını bu ülkelere de benimseterek etkinlik alanını genişletmeyi amaçlamaktadır.²¹ Bu nedenle AB'nin yeni yönetim tarzı aslında coğrafi olarak kısıtlı ve üye devletlerle sınırlı olarak değil, küresel bir temelde şekillenmektedir.

Küreselleşmenin ekonomik etkilerini kontrol etmek ve sorunların üstesinden gelebilmek amacıyla yeniden yapılanma arayışları, "Yeni Bölgecilik" adı altında ele alınmaktadır. Eski ya da klasik anlamda bölgecilik daha çok korumacı politikaları ima ederken, yeni bölgecilik bu korumacı politikaların yanında açıklık, küresel eğilimlerin şekillendirilmesi, onlardan yararlanılması ve pazarlık gücünün artırılmasını ifade etmektedir.²² Yeni bölgecilik, aynı zamanda küreselleşmenin ülkeler üzerindeki etkilerinin şekillendirilmesi çabalarına örnek olarak gösterilebilir. AB örneğinde olduğu gibi, ekonomik sorunlar bu etkilerin şekillendirilmesi amacıyla uluslararası örgütlenme çabalarına gerekçe oluşturur. Ancak örgütlenme gerçekleştikten sonra başlangıçtaki amaçlar ekonomiyle sınırlı kalmaz ve kurulan örgüt, küreselleşmenin kültürel ve siyasi etkilerini kontrol amacıyla kullanılır. Yeni bölgecili-

²¹ *Wider Europe- Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*, COM(2003) 104, Brüksel, Commission of the European Communities, 11 Mart 2003, http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/com_03_104_en.pdf (11 Ağustos 2004).

²² Manuela Spindler, "New Regionalism and the Construction of Global Order," Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation, Working Paper, No 93/02, March 2002, The University of Warwick <http://www.warwick.ac.uk/csgr/wpapers/wp9302.pdf> (22 Kasım 2005).

ğın, ekonomik alanda daha çok açıklığı, kültürel ve siyasal anlamda ise eski bölgeciliğe benzer şekilde korumacılığı savunduğu için aslında bölgesel bir kimliğe dayalı milliyetçiliğin izlerini taşıdığı söylenebilir. Örneğin özellikle Amerikanlaşma şeklinde algılanan küresel kültüre alternatif olarak Avrupa'da Avrupalılık kimliği geliştirilmek istenmektedir. Bu yöndeki istem özellikle Fransızlar tarafından açıkça dile getirilmektedir.

Avrupa Birliği'nin küresel süreçlere yön vermek istemesi bağlamında, Soğuk Savaş sonrasında küreselleşmenin hız kazandığı dönemle entegrasyon çabalarının hız kazandığı dönemlerin örtüşmesi bir tesadüf değildir. Ortak Pazar'ın tamamlanması ve Maastricht Anlaşması 1993 yılında gerçekleşmiş, yine bu anlaşmayla siyasi birlik konusu gündeme gelmiş ve Avrupa vatandaşlığı adı altında ortak bir kimlik yaratılması hedefi resmen benimsenmiştir. Tüm bunlar, aslında küreselleşmenin yaratabileceği olumsuz etkilere karşı alınan önlemler olarak değerlendirilebilir. Avrupalılar küreselleşmeyi, sınırsız bir coğrafyada kontrolsüz olarak yaşamak yerine onun kaçınılmaz etkilerine karşı koymadan, ancak coğrafi kapsamını daraltarak kontrol altında tutmayı amaçlamaktadır.

Avrupa Birliği'nin küreselleşme sürecinin bir uzantısı mı yoksa ona bir tepki mi olduğu sorusuna açık ve net bir yanıt bulmak oldukça güçtür. Avrupa'daki bütünleşme, hem küresel eğilimlerin bir uzantısı hem de bu eğilimlere şekil vermek üzere kullanılan bir süreç ve aynı zamanda ne tamamen küreselleşmenin bir uzantısı ne de tam olarak ona karşı bir tepkidir. Avrupa'daki bütünleşmenin amacı, karşı konulması güç eğilimlere direnmek yerine onlara yön vermek, karşı konulması mümkün ve istenmeyen eğilimlere karşı ise direnebilmek ve onlara şekil vermek için birlikte hareket etmektir. Kelstrup, Avrupa'daki yapılanmanın küreselleşmenin bir parçası olarak değerlendirilebileceği gibi küreselleşmeye karşı "olumlu bir tepki" olarak da nitelendirilebileceğini belirtmektedir.²³ Bu yolla Avrupalılar, küreselleşmenin etkilerini olduğu gibi kabullenmekle onlara karşı direnme seçeneklerine alternatif olarak bir ara strateji geliştirmiştir. Bir benzetme ile açıklayacak olursak, küreselleşme karşısında Avrupa bütünleşmesinin işlevi, ozon tabakasının işlevinin güneş ışınlarını engellemek yerine, istenmeyen ışınları süzmesi gibidir. Zaten temelde küreselleşme ile yaygınlaşan neo-liberal ekonomik ideolojiler Avrupa Birliği'nin dayandığı ilkelerle örtüşmektedir. Yani küreselleşmenin ekonomik ideolojisi Avrupa Birliği'nin de

²³ Morten Kelstrup, "The European Union and Globalization: Reflections on Strategies of Individual States," COPRI Papers, 2000, <http://www.copri.dk/publications/WP/WP%202001/38-2001/doc> (22 Temmuz 2003), s. 4.

ekonomik ideolojisini temsil etmektedir. Bu bakımdan ekonomik anlamda AB'nin küreselleşmenin bir uzantısı, kültürel ve siyasal anlamda ise küreselleşmenin Amerikanlaşma ve üçüncü dünyalaşma olarak algılanan içeriklerine karşı bir direnç noktası oluşturduğu söylenebilir.

Avrupa Birliği ve Kültürel Kimlikler

AB, yalnızca bağımsız küresel bir aktör olarak değil, üyelerine küreselleşmenin etkilerini kontrol edebilme şansı tanıdığı ölçüde önem taşımaktadır. Üye ülkelerin AB'yi küreselleşmenin etkileri ile kendi ülkeleri arasında yumuşatıcı bir tampon olarak kullandıkları söylenebilir. Wallace'a göre AB'nin de içerisinde bulunduğu bir dizi kurum aracılığıyla gerçekleşen Avrupalılaştırma süreci, küreselleşme ile Avrupalılar arasında bir nevi filtre görevi görmektedir.²⁴ Avrupalılar aynı zamanda uluslararası alanda blok halinde hareket ederek, AB aracılığıyla küreselleşmeye yön ve şekil vermeyi amaçlamaktadır.²⁵ Küresel etkileri kontrol amacı, yalnızca üye ülkeler değil yerel kültürler açısından da geçerlidir. Bu nedenle yerel kimlikler, pop kültürünün yaygınlaşması ile özdeşleşen küreselleşmeyi tehdit olarak algılanmakta ve homojenleştirici eğilimlere karşı AB'yi çözüm olarak görmektedir.²⁶

Avrupa Birliği'nin Avrupalılık kimliğini dış etkilerden korumak amacıyla küresel bazı kültürel içeriklere bir direnç oluşturabileceği daha önce belirtilmişti. Avrupalı değerlerin coğrafi keşiflerle birlikte dünyaya yayılması nedeniyle küreselleşme sürecinin Batı dünyası dışında başladığı ileri sürülebilir.²⁷ Buna göre, özellikle sömürgecilik döneminde sömürgeler tek yönlü olarak küreselleşen Avrupa kültüründen etkilenmişlerdi. Bugün ise tek yönlü kültürel hareketlerin çok boyutlu ve çok yönlü bir nitelik kazanmasıyla Batı dünyası da etkilere

²⁴ Helen Wallace, "Europeanization and Globalization: Complementary or Contradictory Trends?" *New Political Economy*, Cilt 5, No 3, Kasım 2000, s. 381.

²⁵ *European Governance. A White Paper*, COM (2001)428 final, Brüksel, Commission of the European Communities, 27 Haziran 2001, http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/cnc/2001/com2001_0428en01.pdf (12 Ağustos 2004), s. 27.

²⁶ *Opinion of the Committee of the Regions of the 23 February 2005 on the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the Social Dimensions of Globalisation – The EU's policy contribution on extending the benefits to all*, ECOS-041, the Committee of Regions, 15 Mart 2005, <http://www.uni.mannheim.de/edz/doku/adr/2004/cdr-2004-0328-en.pdf> (6 Aralık 2005), s. 3.

²⁷ Roland Robertson, "Mapping the Global Condition: Globalization as the Central Concept," Mike Featherstone (der.), *Global Culture, Nationalism, Globalization and Modernity*, New York, Sage Publications, 1990, s. 21 ve Anthony King, "Introduction: Spaces of Culture, Spaces of Knowledge," Anthony King (der.), *Culture, Globalization and the World System. Contemporary Conditions for the Representation of Identity*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997, s. 8.

açık hale gelmiştir. Kültürel alışverişler ve etkileşim sayesinde sınırlar işlevselliklerini kaybetmeye başlarken, Keyman'a göre Batı modernitesi kendisi ile eski sömürgeleri arasındaki mesafeyi artık koruyamamaya, onlardan etkilenmeye başlamıştır.²⁸ Batı, önceleri küreselleşmenin kaynağı olarak görülür ve kendi medeniyetini dünyanın diğer bölgelerine aktararak oralarda sosyal ve siyasal değişimler gerçekleştirebilirken, artık bu tek taraflı etki çok taraflı bir etkileşime dönüşmüştür. Bu bağlamda AB, küreselleşmenin ortadan kaldırdığı kültürel mesafeyi yeniden yaratmayı amaçlamakta ve hem Avrupa kültürünün özgünlüğünü yeniden inşa etmeye hem de onu Amerikanlaşma başta olmak üzere dış etkilerden korumaya çalışmaktadır.

Kimliğin korunması bağlamında bazı Avrupalıların belki biraz da farkında olmadan Birlik'ten beklentisi, küreselleşmenin sınır tanımadığı bir ortamda geniş çaplı göçmen dalgalarının yaratabileceği kültürel etkilerin kontrol altına alınmasıdır. Göçmenler sorunu bu yüzden gün geçtikçe daha ciddi boyutlar kazanmakta ve Avrupalıların gündemini giderek daha fazla meşgul etmektedir.²⁹ Aslında Türkiye'nin üyeliğine soğuk yaklaşanların temel kaygısı, Türkiye'nin üyeliği durumunda Avrupa Birliği'nin kendilerini "korumasını" bekledikleri türden bir kültürün Birliğin içine girmesi ve beklenen işlevi yerine getirememesidir.³⁰

Avrupa, yabancı kültürlerle ilişkileri bağlamında karşılaştığı bu tür sorunların yanı sıra kendi içinde yine küreselleşmeden kaynaklanan kimlik parçalanması sorununa da çözüm bulmak zorundadır. Küresel süreçler, hem bu sorunu ortaya çıkarmakta hem de aynı zamanda bu sorunun çözümü amacıyla ülkeleri kimlik yönetimi anlayışına sevk etmektedir. Küreselleşmenin uyardığı alt kimlikler ulus-devletlerin kimliklerini tehdit etmektedir. Bu nedenle, ulus-devletin coğrafi temelli, asimilasyonist ve bütüncül bir ulusal kimliğe dayalı klasik yönetim anlayışı yerine Avrupa Birliği, kendi içerisinde alt kültürel kimliklere yönelik olarak (bunlar bazen sonradan ülkeye gelip yerleşmiş göçmenler de olabilir) kimlik yönetimi stratejisini benimsemiştir.³¹ Bu yolla, aksi

²⁸ E. Fuat Keyman, *Globalization, State, Identity/Difference*, New Jersey, Humanities Press, 1997.

²⁹ Örneğin, AB üyesi ülkeler Aralık 2005 zirvesinden sonraki başkanlık bildirisini, göçmen sorunu ile ilgili bir ekle birlikte yayınladılar. "Annex I: Global Approach to Migration: Priority Actions Focusing on Africa and Mediterranean," *Presidency Conclusions of the Council of the European Union*, Brussels, 17 Aralık 2005, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/87642.pdf (24 Aralık 2005), s. 9-14. Yine benzer şekilde, 29 Ocak 2006 tarihinde CNN International'da yayınlanan *Europe's Identity Crisis* programındaki ana tema da tahmin edilebileceği gibi, farklı kimliklerin Avrupalı kimliğine entegre edilmesi ve göçmenler sorunu olmuştur.

³⁰ Burak Erdenir, "The Future of Europe: Islamophobia?" *Turkish Policy Quarterly*, Cilt 4, No 3, Güz 2005, http://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_34.pdf (12 Aralık 2005).

³¹ Bu yönetim anlayışında, ortak bir kimliğin oluşturulması ve devam ettirilmesi için "asimilasyon" yerine "entegrasyon" söylemi kullanılmaktadır. Asimilasyon, çoğunluğun

takdirde küreselleşmenin kendilerine sağladığı olanaklar sayesinde kontrol-dışı (ayrılıkçı) eğilimler gösterebilecek alt kültürler, kendilerine Avrupa Birliği çerçevesinde özgürlükler tanınarak kontrol edilebilmektedir.

Yerel ve bölgesel kimlikleri kabullenme konusunda ulusal hükümetlere göre daha başarılı olduğu için alt kimlikler Avrupa Birliği'nin yetkilerine kolaylıkla uyum sağlamaktadır.³² Örneğin küreselleşmenin yarattığı kimlik parçalanması sorununa çözüm üretmek için Bölgeler Komitesi aracılığıyla alt kimliklere, ait oldukları ulusal politika alanının dışında temsil ve seslerini duyurabilme olanağı verilmektedir. Bu anlamda Avrupa Birliği bir entegrasyon hareketi olduğu kadar aynı zamanda alt kimliklere ilişkin yönetimsel bir anlayışı da temsil etmektedir.³³ Avrupa'daki entegrasyon, küreselleşmenin sunduğu olanaklar sayesinde zaten kaçınılmaz olarak ulus-devletin kontrol alanı dışına çıkmakta olan farklı kimliklerin, Avrupa Birliği içerisinde ve Avrupalı kimliği altında yeniden kontrol altına alınarak, kimlik parçalanmasının yaratabileceği ayrılıkçı eğilimlerin önlenmesini sağlar. Bu yolla, küreselleşmenin yarattığı kimlik parçalayıcı ve kimlik yaratıcı etkiler Avrupa Birliği yapıları içerisinde bir çözüm olarak bir araya getirilmektedir. Ayrılıkçı eğilim gösteren gruplar, kendi üzerlerindeki devlet otoritesi zayıflarken, Avrupa Birliği'nin kontrolüne sokulmaktadır. Dolayısıyla, hem bağımsız kimlik talepleri karşılanmış hem de ayrılıkçı eğilimler önlenmiş olmaktadır.

Entegrasyon süreci de bir bakıma ulus-devletin klasik egemen yetkilerini erozyona uğratmaktadır. Ancak Wallace, Avrupalılaştırma ile küreselleşme arasındaki farkı Avrupalılaştırma sürecinin üye devletler tarafından kontrol edilebilen ve şekillendirilebilen bir süreç olduğunu vurgulayarak açıklamaktadır.³⁴ Bu nedenle doğrudukları sonuçlar benzer olsa bile, entegrasyon ya da Avrupalılaştırma yoluyla ulusal egemenlik yetkilerinin zayıflaması, küreselleşme yoluyla zayıflamasına göre daha tercih edilebilir bir alternatiftir. Çünkü küreselleşme süreci, devletlerin tek başlarına kontrol edebileceği bir süreç değildir. Avrupalılaştırma ise, aday ülkeler için sınırlar-aşan (ulus-ötesi ya da transnasyonel) süreçlere katılımı mümkün kılmaktadır. Üstelik üye devletler oluşturdukları or-

önceden belirlenmiş değerlerinin istemi dışında azınlığa dayatılmasını ve çoğunluk içinde eritilmesini ifade ederken, entegrasyon, ortak değerlerin benimsenmesi ve onların oluşumuna katılımı ifade eder. Bu konudaki tartışma için bkz. Erdenir, "The Future of Europe," s. 4.

³² John Newhouse, "Europe's Rising Regionalism," *Foreign Affairs*, Cilt 76 (Ocak-Şubat 1997), s. 70.

³³ Erol Kurubaş, *Asimilasyondan Tanınmaya. Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, Ankara, Asil Yayın, 2004, s. 165-176.

³⁴ Wallace, "Europeanization and Globalization".

tak kimlik ve ekonomik blok sayesinde küreselleşmenin erozyona uğrattığı sınırlar üzerindeki kontrolleri yeniden sağlama olanağına kavuşmaktadır.

Türkiye ve Bir Yönetişim Stratejisi Olarak Avrupa Birliği

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci aynı zamanda küreselleşmeye uyum sürecidir. Avrupalı ülkeler gibi Türkiye de küreselleşmeyi Avrupa Birliği aracılığıyla yaşamakta ve hissetmektedir. İktisadi anlamda küreselleşmenin ideolojisini paylaşan Avrupa Birliği, bu sürecin gereklerine uyum sağlaması için Türkiye'den taleplerini üyelik kriterleri şeklinde somutlaştırmakta ve üyeliğin gerçekleşmesini bu kriterlere bağlamaktadır. İktisadi yaşamın devlet kontrolünden çıkarılması ve özelleştirmelerden sermaye hareketlerinin serbestliği ve ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasına kadar pek çok konu hem küreselleşmenin dayattığı hem de Avrupa Birliği üyeliği için yerine getirilmesi zorunlu koşullardır. Bu konularda katedilen yol yıllık "İlerleme Raporları"yla denetlenmektedir.

Küreselleşme deneyiminin Türkiye'de Avrupa Birliği üyeliği (ya da Avrupalılaştırma) bağlamında yaşanması, aynı zamanda Batı dışındaki dünya için tarihsel bir devamlılığa da işaret etmektedir. Küreselleşmenin ilk evreleri Batılı olmayan ülkelerde, modernleşme (Batılılaşma) ve demokratikleşme yoluyla yaşanmış, yani siyasal kurumlar Avrupalı değerlerin benimsenmesi yoluyla ve Avrupa modeline göre şekillendirilmişti. Bir başka deyişle, Türkiye'nin üyelik süreci, küreselleşmenin erken evreleri olarak nitelenebilecek Batılılaşma ve modernleşme girişimlerinin kurumsal uzantısı olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin Küresel Kaynaklı Sorunları ve Çözüm Arayışı

Türkiye, küreselleşme bağlamında biri ekonomik diğeri siyasal ve kültürel olmak üzere iki temel sorunla karşı karşıyadır. Aslında her iki sorunla da başedebilmek için Avrupa Birliği üyeliği bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik anlamda, ülkeler arasında sermaye hareketliliğinin artması yabancı yatırımlar üzerindeki rekabeti de artırmıştır. Yabancı yatırıma daha çekici olabilmek amacıyla ülkeler vergi ve faiz politikaları gibi araçları kullanmakta ve piyasadan daha fazla pay kapmaya çalışmaktadır.³⁵ 2001 ekonomik krizi, finansal çekiciliğin kaybolduğu anlarda ülkelerin düşebileceği durumlara tipik bir örnek oluşturmaktadır. Avrupa Birliği üyelik sürecinin ise ülkelere duyulan

³⁵ Jean-Marie Guéhenno, *The End of the Nation-State*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1995, s. 10-11.

güveni artırması nedeniyle, bu süreçteki ülkelere yabancı sermaye yatırımlarının arttığı gözlemlenmektedir.³⁶ Bu bağlamda, üye ve aday ülkeler açısından AB, küreselleşmenin yarattığı sermaye hareketliliği nedeniyle karşılaşılabilecek sorunlara bir çözüm olarak algılanabilir.

Türkiye'nin üyelik sürecinin sorunsuz yürümesini istemesinin ardında yatan nedenlerden biri de yabancı sermayenin Türkiye'ye çekilme arzusudur. Üyelik sürecinin yabancı yatırımlar ve sermaye üzerindeki çekici etkisi daha önce üye olan aday ülkelerde de gözlemlenmiştir. Bu bağlamda yapılmak istenen, küresel rekabet ortamında avantaj sağlayabilmek amacıyla AB üyeliğinin yabancı sermaye için bir mıknatıs ve güven unsuru olarak kullanılmasıdır.

Küreselleşme bağlamında karşılaşılan ikinci grup yani siyasal ve kültürel sorunlar ise çözüm bulunması daha güç bir kategoriyi temsil etmektedir. Yoğun sınırlar arası hareketlilik, uluslararası siyasal atmosfer ve güvenlik ortamını da büyük bir hızla değiştirmiştir. Küreselleşmenin yol açtığı siyasal ve toplumsal sorunlar ülkelerin güvenlikleri gibi hassas konuları da ilgilendirdiği için yaklaşımlardaki değişim ve çözüm üretimi ekonomik konulardaki kadar hızlı olmamaktadır.

Siyasal ve kültürel değişime ayak uydurma konusunda devletlerin karşılaştığı biri uluslararası ve diğeri iç politika ile ilgili olmak üzere iki temel güçlük vardır: Birincisi, daha önce bu çalışmada ontolojik güvenlik sorunu olarak nitelediğimiz, yeni oluşumlar karşısında kimliksel konumunu yeniden tanımlamak ve ikincisi ise kimlik parçalanmasının üstesinden gelebilmek için yeni yönetim stratejileri geliştirmek. Bu güçlüklerin üstesinden gelebilmek, belki de devletler için önümüzdeki yüzyıllarda varlığını sürdürebilmenin önkoşulu olabilir. Çünkü değişim hem toplumsal bir dönüşüm yaratmakta hem de devletleri değişmeye zorlamaktadır. Değişime ayak uyduramayanların uzun vadede tasfiyesi ya da en iyi olasılıkla avantaj kaybetmesi beklenebilir.

İdeolojik ayrımların sona ermesi ve kültürel unsurların ön plana çıkması, devletleri yeni kimliklere adapte olmaya ve uluslararası yapıdaki yerlerini buna göre tanımlamaya zorlamaktadır. Türkiye'nin Birliğe üyelik ısrarının ardında yatan nedenlerden biri de Türkiye'nin uluslararası yapıdaki konumunu net olarak tanımlayarak ontolojik gü-

³⁶ Türkiye'nin adaylık statüsünün kabul edildiği Aralık 1999 Helsinki zirvesinden hemen önce Kasım 1999'da İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında (İMKB) yabancı yatırımcılara ait hisse senedi tutarı 8,920 milyon dolar iken adaylık statüsü kabul edildikten sonra bu miktar Ocak 2000'de 14,597 milyon dolara çıkmıştır. 2001 ekonomik krizinden sonra düşüşe geçen yabancı yatırımlar müzakere tarihinin alınmasından hemen önce Kasım 2004'te 12,949 milyon dolardan, müzakere tarihi alındıktan sonra Ocak 2005'te 18,887 milyon dolara çıkmıştır. <http://www.imkb.gov.tr/uyeler/portfoy.htm> (20 Aralık 2005).

venlik sorununu çözüme kaygısıdır. Bu yolla, Avrupalıların Türkiye'nin güvenlik kaygılarına ortak kimlik temelinde daha anlayışla yaklaşması ümit edilmektedir. Nereye ait olduğu net bir şekilde tanımlanamayan bir Türkiye için, ortak kimliğe dayalı gruplaşmaların ağırlık kazandığı bir dünyada güvenlik sorunları ciddi boyutlara ulaşabilir. Medeniyetler arasında bir köprü olmak da aslında çeşitli kimlik sorunlarına yol açmaktadır.

Uluslararası kimlik ve ontolojik güvenliğin yanısıra küreselleşmenin iç politikada devletleri karşı karşıya bıraktığı bir diğer sorun, kimlik parçalanması sorunudur. Bu sorun siyasal istikrarsızlık yaratma potansiyeli taşıdığı için bir güvenlik sorunu olarak da nitelenebilir. Özellikle Türkiye gibi kültürel kesişim noktalarında (ya da medeniyetlerin bulunduğu bir coğrafyada) bulunan ülkeler için bu sorunun ortaya çıkma olasılığı Soğuk Savaş sonrasında diğer ülkelere göre daha yüksektir. Bu ülkeler açısından tehditlerin dışarıdan çok iç politikadaki istikrarsızlıklardan kaynaklanma olasılığı nedeniyle kimlik parçalanması sorununun çözümü büyük önem taşımaktadır.

Küreselleşme ve Türkiye'de Kimlik Parçalanması

Kimlik oluşumu yalnızca içsel değil aynı zamanda dışsal dinamikler tarafından da şekillenen bir süreçtir. Günümüzde dışsal kimlik etkenlerin başında küreselleşme gelmektedir. Türkiye bağlamında kimliğe ilişkin dışsal unsurlar, küreselleşme ve AB üyelik sürecidir. Keyman ve İçduygu, Türkiye'nin kimliksel dönüşümünde rol oynayan dört unsura dikkat çekmektedir: alternatif moderniteler (ya da kimlikler), devletin meşruiyet krizi, Avrupa'ya entegrasyon süreci ve küreselleşme.³⁷ Aslında buradaki kilit unsur, alternatif kimliklerin ortaya çıkmasına katkıda bulunması ve bunun da siyasal bir meşruiyet krizi doğurması nedeniyle küreselleşme sürecidir. Temel olarak küreselleşme sonucu ortaya çıkan 2 durum, yeni kimlikler ve gruplar için siyasal alan yaratmaktadır: (1) ulus-devletin yeni ortaya çıkan durumlarla baş etme konusundaki başarısızlığı ve (2) politika ve demokrasinin ulus-ötesi hale gelerek küresel sivil toplumu ortaya çıkarması.³⁸ Tüm bu süreçler, bu çalışmada kimlik parçalanması olarak tanımlanan ulusal kimliğin sorgulanması ve alt kimliklerin belirginleşmesi sonucunu doğurmaktadır.

Küreselleşmenin yarattığı kimlik parçalanması sorunu aslında tüm ülkeler için geçerli olmasına rağmen Batı dünyası dışında bu sorun

³⁷ Z. Fuat Keyman ve Ahmet İçduygu, "Globalization, Civil Society and Citizenship in Turkey: Actors, Boundaries and Discourses," *Citizenship Studies*, Cilt 7, No 2, 2003, s. 225.

³⁸ *Ibid.*, s. 226.

daha fazla hissedilmektedir. Bunun temel nedeni, hem Batı'nın hem de Batı dışındaki kültürel kimliklerin temellerinin daha önce Avrupa tarafından şekillendirilmiş olmasıdır. Nitekim Batı ve Batılı olmayan ülkelerin küreselleşme deneyimleri farklıdır. Küreselleşme ile birlikte Batı'nın kültürel kimliği evrim geçirerek melezleşmekte,³⁹ Batı dışındaki ülkelerde ise kimlikler kriz olarak nitelenebilecek ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bunun temel nedeni ise, küreselleşmenin içeriğinin Batılı değerlerle çelişmezken, aynı sürecin Batılı olmayan ülkelerde kültürel çelişkiler şeklinde hissedilmesidir. Hem ABD hem de Avrupa Batılı olmayan halklarının kültürlerinden etkilenmektedir, ancak her ikisi de hâlâ küresel kültür üretmekte (MTV, Hollywood, Cannes, AB vs.) ve küreselleşmenin kültürel içeriğine büyük ölçüde şekil vermektedir. Diğer bölgeler ise genel anlamda hâlâ alıcı konumundadır.

Ulusal kimlik temelinde siyasal kurumlar oluşturma modeli önce Avrupa'da oluşturulmuş, daha sonra dünyanın diğer bölgelerine ihraç edilmiştir. Özellikle batılılaşma, modernleşme ve demokratikleşme kavramları, Avrupa'da geliştirilmiş modellerin diğer ülkeler tarafından da kabul edilmesi ve benimsenmesi anlamına gelen ifadelerdir. Bu ülkelerin kimlik inşası Avrupa etkisi altında ve bazen kendi tarihsel deneyimlerinden bağımsız olarak gerçekleşmiştir.⁴⁰ Bu dönüşümün çok radikal olarak gerçekleştiği ülkelerde küreselleşme (ya da batılılaşma), geçmişten bir kopuş ve tarihsiz yapay bir kimliğin gelişimine öncülük etmiştir.⁴¹ Geçmişten kopuş, aynı zamanda siyasal yapıların toplumdaki kopuşunu da simgelemektedir. Küreselleşmenin de etkisiyle sivil toplumun gelişimi, siyasal üst yapıların sorgulanmasını ve dönüşümünü de beraberinde getirmekte ve kimlik parçalanmasına neden olmaktadır.

Kimlik inşasındaki dışsal dinamiklerden biri olan küreselleşme, sınırların ayırıcı ve devletlere kontrol otoritesi veren işlevlerini zayıflatarak coğrafi bağlamdan bağımsız sivil toplumlar yaratmaktadır. Sınırlar arası hareketliliklerin artması, ulusal kimliğin bütünlüğünün sorgulanmasına neden olan etnik, dinsel veya başka kültürel yeni kimliklerin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Avrupa'da ikinci ve üçüncü nesil Türk işçi ailelerinin coğrafyadan bağımsız dual (ikili) kimlikler geliştirmesi buna bir örnek olabilir. Ülkenin özellikle güneydoğusunda etnik sınırların siyasal sınırlarla örtüşmemesi nedeniyle sınır-ötesi akrabalık ilişkileri, kişilerin aile ve kişisel kimliklerinin ülke kimlikleriyle örtüşmemesine neden olabilmektedir. Böylece aynı aileden Türk ve Suriyeli

³⁹ Mike Featherstone, *Undoing Culture: Globalization, Postmodernism and Identity*, California, Sage Publications, 1995, s. 14.

⁴⁰ Bozkurt Güvenç, *Türk Kimliği. Kültür Tarihinin Kaynakları*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1997, s. 245-249.

⁴¹ Taner Timur, *Osmanlı Kimliği*, Ankara, İmge Kitabevi, 1998, s. 15-27, 160-162.

veya Türk ve Iraklı kişiler olabilmektedir. Aslında resmi ulusal kimliğin dışında bir etnik Kürt kimliğinin gelişiminde bu tür yapılar da önemli rol oynamıştır.

Uluslararası alanda bir etnik kimlik yaratılmasına belki de en tipik örnek Kürt kimliğidir. Türkiye'deki Kürtlerin ortak bir bilinç geliştirme süreçleri yalnızca Türkiye'nin iç dinamikleriyle açıklanamaz. Avrupa ve Amerika'daki üniversitelerde Kürt Çalışmaları kürsülerinin oluşturulması, derneklerin, radyo ve televizyon kanallarının kurulması ve daha öncesinde Irak'taki Kürtlere yapılan kötü muamelenin dünya gündemine taşınması, bu kimliğin ortaya çıkış sürecinin aslında küresel düzeyde işlediğini göstermektedir. Tüm bu yeni kimlik oluşumları resmi ulusal kimliğin dışında gerçekleştiği ve onu sorguladığı için kimlik parçalanmasına neden olmaktadır.

Türkiye'de yalnızca etnik olarak değil dinsel açıdan da bir kimlik parçalanması söz konusudur. Kuruluştaki laik ulusal kimliğe bir tepki olarak küreselleşmenin sunduğu olanaklardan da yararlanan İslamcı grupların siyasal İslam'ı alternatif bir kimlik olarak geliştirdikleri görülmektedir. Bu gruplara göre Türkiye için İslam, Türklükten daha gerçekçi bir üst kimliktir. Bu düşünce ise Türk ulusal kimliğinin laik-İslamcı zıtlığı temelinde parçalanmasına neden olmaktadır.

Yeni ortaya çıkan veya daha önceden var olup da sesini duyuramamış olan alt kültürel kimlikler, küreselleşmenin de sağladığı iletişim olanakları sayesinde güçlenerek eşitliğe dayalı yeni düzenlemeler ve üst kimlik talebinde bulunmaktadır. Ancak ulusal kimliğin sorgulanma sürecinde farklı grupların kültürel taleplerini bağdaştırabilecek yeni ve birleştirici bir kimlik oluşturma çabaları yeni siyasal sorunlara neden olmaktadır. Bu konudaki başarısızlık ayrılıkçı eğilimleri teşvik edeceği için yeni(lenmiş) bir üst kimlik temelinde siyasal uzlaşa sağlanması gerekmektedir.

Bu çalışmada kimlik parçalanması, olarak adlandırdığımız ve yukarıdaki tartışılan gelişmeler, toplumun çeşitlenerek daha çoğulcu olması nedeniyle bir sorun olarak değil, olumlu bir gelişme olarak da yorumlanabilir. Ancak siyasal yapı toplumsal değişime uyum sağlamadığı sürece bu durum bir sorun olarak nitelenebilir. Bir tarafta resmi perspektiften bağımsız bir sivil toplumun devlet karşısında hızla güç kazanması, diğer tarafta hâlâ güçlü ve merkezi bir devlet geleneğine dayalı kurumsal yapılar ilginç bir çelişki doğurmaktadır. Sivil toplumu oluşturan farklı grup ve kimlikleri temsil eden liderlerin "devleti ele

geçirme veya kurtarma sendromu"⁴² olarak da adlandırılabilir bir psikoloji ile kadrolaşma yöntemine başvurması kimlik parçalanmasını daha da patolojik bir hale getirmektedir. Geçiş dönemine özgü bu yaklaşımın, devletin kurumsal yapıları yeni çoğulcu sivil toplumun gerektirdiği dönüşümü tamamlayana kadar devam etmesi beklenebilir. Bu durumun geçiş dönemi olarak nitelendirilmesinin nedeni, siyasal kurumsal dönüşümün, hızlı sosyal dönüşüm karşısında yavaş kalması ve bu ikisi arasındaki zamanlama farkıdır.⁴³ Ancak kurumsal yapıların uyum sağlamasıyla siyasal istikrarsızlık doğuran bu durumun sona ermesi beklenir.

Küreselleşmenin yarattığı yeni kimlik sorunlarının çözümü çabalarında AB bir alternatif olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye farklı kültürlerin kesiştiği bir bölgede olması ve 21. yüzyıla taşınabilecek başarılı bir kimlik sentezini henüz oluşturamamış olması nedeniyle kendi dönüşümünü AB aracılığıyla gerçekleştirmektedir. Bu nedenle günlük politika söylemlerinde hak ve özgürlüklerin üyelik yoluyla garanti altına alınması türünden ifadelere sık sık rastlanmaktadır.

Avrupa Birliği ve Türkiye’de Kimlik Yöneti(şi)mi

Türkiye’nin AB üyelik sürecini küreselleşmenin neden olduğu kimlik sorunlarına bir çözüm olarak algıladığı ileri sürülebilir. Buna göre AB üyelik süreci üç temel işlevi yerine getirmektedir. Birinci işlev Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası ortamda Türkiye’nin konumunun net olarak tanımlanmasıdır. Soğuk Savaş sonrası dünya düzenindeki yeni konumların tanımlanması hemen hemen bütün ülkelerin karşı karşıya bulunduğu bir ontolojik güvenlik sorunudur. Üyelik sürecinin ikinci işlevi, ortak bir amaç ve paylaşılan bir değer olarak farklılaşan kimlikler arasında birleştirici bir rol oynamaktır. Türkiye, kimlik parçalanması sorununu, geleceğe yönelik bir referans noktası ve birleştirici bir unsur olarak AB içerisinde birlikteliği vurgulayarak aşmaya çalışmaktadır. Üçüncü işlev ise kimlik yönetişimi olarak adlandırılabilir çok taraflı bir yaklaşımın uygulanabilmesi için kurumsal destek sağlamaktır. Birinci işlev doğrudan doğruya Türkiye’nin dış politikası ile ilgili iken, ikinci ve üçüncü işlevler ülkenin iç siyasal yapısı ve bunların hem iç hem de dış politika üzerindeki dolaylı etkileri ile ilgilidir.

Doğu Bloku’nun dağılmasının ardından Batı Bloku üyeliğinin de anlamsız hale gelmesiyle birlikte ülkeler kendi uluslararası kimliklerini

⁴² Haluk Özdemir, *Uprooted Cultures: Cultural Identities After Globalization and the Crisis of Turkish National Identity*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, West Lafayette, Purdue University, 2000, s. 106-110.

⁴³ Güvenç, *Türk Kimliği*, s. 341.

yeniden tanımlama çabalarına giriştiler. Medeniyetler çatışması türü tezler aslında bu yeniden tanımlama sürecinin alabileceği olası şekillerden birini ifade etmektedir. Türkiye gibi kültürel kesişim noktalarında bulunan ülkeler açısından uluslararası kimliğin yeniden oluşturulması diğerlerine göre daha sancılı bir süreç olmaktadır. Türkiye'nin bir Avrupa ülkesi mi yoksa bir Ortadoğu ülkesi mi olduğuna ülkede yaşayan insanlar bile net bir yanıt verememektedir. Aslında bu tür ülkeler için küreselleşme yeni bir kavram değildir, ancak uluslararası ortamdaki değişim, ülkeleri net bir kimlik tanımlaması yapmaya zorlayarak bu durumu sorun haline getirmektedir. Türkiye açısından bu zorunluluğun temelinde, ülkenin, birbirine karşıt olarak algılanan İslam-Batı medeniyetlerinin örtüştüğü bir coğrafyada yer alması yatmaktadır.

Üyelik sürecinin ikinci işlevi küreselleşmenin yarattığı kimlik parçalanması sorunu ile yakından ilgilidir. Bu süreç, ülke içinde farklılaşan kimlikleri bir arada tutan ve ulusal kimliğin devamını sağlayan bir unsur olarak değerlendirilebilir. Özellikle 1990'lardan itibaren yaşanan kimlik parçalanması sorunu açısından Avrupa Birliği üyeliği bir çözüm olarak görülebilir. Ayrılıkçı Kürtler ve PKK bile üyelik süreci belirli bir noktaya geldikten sonra bu söylemleri bir yana bırakarak mücadelelerini Türkiye içerisinde yasal siyasal bir zemine oturtmaya çalışmaktadır. Bugün İslamcı olarak nitelenen politikacılar ve AK Parti bile üyelik amacı etrafında birleşmiş görünmektedir. Üyelik süreci, farklılaşan kimliklerin paylaştığı ortak bir hedef ve payda haline dönüşmüştür. Bu sürecin tamamen kesilmesi ve ilişkilerin kopması, çeşitli etnik ve dinsel gruplar açısından ayrılıkçı eğilimleri gündeme getirme riski içermektedir.

Üyelik sürecinin üçüncü işlevi, kimlik parçalanması sorununun alt kimlikler konusunda Avrupa Birliği'ne de söz hakkı tanıyan bir kimlik yönetişimi anlayışıyla çözülmesidir. Küresel süreçler, merkezi olarak tanımlanmış, bütüncül ve homojen bir kimlik temelinde asimilasyona dayalı klasik ulus-devlet tarzı kimlik yönetimini artık uygulanamaz hale getirmiştir. Bu nedenle Avrupa Birliği, benimseyerek uyguladığı ve içinde ulusal ve yerel hükümetlerle Avrupa Birliği kurumlarının da bulunduğu çok merkezli kimlik yönetişimi politikalarını aday ülkelere önermektedir. Bu bağlamda Türkiye'den de klasik tek merkezli yönetim anlayışını terk ederek kimlikler konusunda yönetim anlayışına geçmesi istenmektedir. Bu yönetim anlayışına göre yerel yönetimlere daha fazla yetki tanınır, etnik ve dinsel kimlikler kendi dillerinde eğitim ve yayın haklarını elde ederken, aldıkları özgürlüklerin karşılığı olarak ayrılıkçı hareketlere girişmeyeceklerdir. Üyelik gerçekleşikten sonra ise Bölgeler Komitesi'nde bu kimliklerin bağımsız temsili sağlanacaktır. Buna göre küreselleşmenin sunduğu olanaklar sayesinde za-

ten belirli ölçüde bağımsız hareket yeteneğine kavuşan alt kimlikler devlet kimliğinden bağımsız hale getirilerek Avrupa Birliği'nin kurumsal denetimine sokulmaktadır. Bu mantığa göre alt kültürleri ayrılıkçı eğilimlerden vazgeçirmenin yolu asimilasyonist kimlik yönetimi değil, seffaf ve katılımcı yönetim anlayışıdır.

Küreselleşme ile zaten yavaş yavaş geleneksel politika alanının dışına çıkmaya başlayan kimlik sorunlarının tamamen ayrılıkçı bir niteliğe bürünmesini engellemek için Avrupa Birliği bir tür hakemlik görevi üstlenmektedir. Bunu yaparken alt-kimliklerin merkez karşısındaki özgürlük alanları genişletilirken, devletler de azınlık kimlikleri konusunda daha esnek davranmaya çağrılmaktadır. İlk bakışta üye ülkelerin egemenlik yetkilerine müdahale gibi görünen bu durum aslında sürece katılan devletlerin kimlik sorunlarını kontrol altında tutmasına da yardımcı olmaktadır. Yaratılan özgürlükler yoluyla üye ülkelerdeki azınlıkların sempatisini ve sadakatini kazanan Avrupa Birliği, bu azınlıklar üzerinde bir tür gönüllü kontrol uygulayabilmektedir. Nitekim Türkiye'de, hem devlet hem de farklı gruplar Avrupa Birliği'nin değerlendirmelerini ciddiye almaktadır. Ancak kimlik yönetimi bağlamında AB'nin azınlık hakları ve kültürel haklar olarak alt kimliklere verilmesini istediği haklar Türk üst kimliğini de değişime zorlamakta, bu da politika ortamını ve kurumsal üst yapıyı dönüştürmektedir.

Türkiye'de bazı yazarlar, Avrupa Birliği'nin, üyelik sürecini ülkeyi parçalamak için kullandığını ileri sürmektedir.⁴⁴ Oysa bu çalışmada bunun tam tersi savunulmaktadır. Küreselleşmenin bir gereği olarak ortaya çıkan yönetim anlayışı, merkezi otoritenin zayıflamasını ve yetki paylaşımını ifade etmektedir. Geleneksel egemenlik paradigmaları açısından bakıldığında bu yetki paylaşımı ve merkezin zayıflaması bir parçalanma süreci olarak algılanabilir. Ancak Soğuk Savaş'ın sonundan bu yana yönetim, egemenlik, güvenlik ve uluslararası politika paradigmaları köklü değişimler geçirmiştir. Eski paradigmalara yeni gelişmeleri değerlendirmek bizi yanlış sonuçlara götürebilir. Bu bağlamda merkezin siyasal yetkilerini paylaşması ve alternatif kimlikler için alan yaratması, onun zayıfladığı anlamına gelmemekte, aksine yeni duruma uyum sağlayarak otoritesini devam ettirebilmesi için yeni bir yönetim stratejisini temsil etmektedir. Dolayısıyla AB üyelik sürecinde izlenen ve yürütülen değişim politikası, aslında bir kimlik yönetimi politikası olarak değerlendirilebilir.

⁴⁴ Ümit Özdağ, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri. Jeopolitik İnceleme*, Ankara, ASAM Yayınları, 2002; Erol Manisalı, *İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı. Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2004, s. 183.

Sonuç

Küreselleşme, kültürel kimlikler konusunda ulus-devletleri zorlayan bir dizi sorun yaratmaktadır. Devletler bu yeni sorunlara çözüm üretebilmek amacıyla çeşitli stratejiler geliştirmektedir. Türkiye açısından Avrupa Birliği üyeliği böyle bir stratejinin parçası olabilir. Çünkü Türkiye, coğrafi konumu gereği kimlik parçalanması riski yüksek olan ülkelerden biridir. Ancak kimlik, egemenlik ve güvenlik kavramlarının küreselleşme bağlamında değişen uygulamalarına başarılı bir şekilde adapte olan Avrupa ile coğrafi yakınlığı ise çözüm üretme konusunda Türkiye için bir şans olabilir.

Kültürel bir kesişim noktasında bulunmak hem avantaj hem de bazı dezavantajlara sahiptir. Kültürel bir sentez oluşturulabildiği takdirde çok kültürlülük bir güven ve güç kaynağı olabilir, ancak bu konudaki başarısızlık yeni güvenlik sorunları yaratacaktır. Kimlik parçalanması sorunu, Türkiye'deki kültürel çeşitliliğin güvenden daha çok bir tehdit ve güvensizlik unsuru olarak algılanmasına neden olmuştur. Cumhuriyet'in dayandığı sentez, küreselleşme sonucunda dağılmakta ve ayrışmaktadır. Bunun nedeni, bu sentezin vizyonundaki eksiklikler değil, küreselleşmenin zayıflattığı ulus-devleti merkeze koyan bütüncül bir kimlik üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Oluşturulan kültürel ve kimliksel sentez, devlet merkezli ve devlet temellidir. Oysa küreselleşme sonucunda sivil toplum devlet karşısında güçlenirken toplumsal çeşitliliğin su yüzüne çıkması, ulusal kimliğin sorgulanmasına neden olarak yeni kimlik talepleri yaratmıştır.

Toplumsal tabandaki bu değişime ayak uydurma çabaları, günümüz Türk politikasının küresel kaynaklı bir sorunudur. Bu sorun bir devletin özellikle klasik egemenlik anlayışı çerçevesinde tek başına çözümeceği kadar büyük boyutlardadır. Çünkü küresel eğilimler hem siyasal hem de ekonomik olarak devletin egemenlik yetkilerinden daha büyük güçlere sahiptir. Bu konudaki temel zafiyet noktası, homojen ve bütüncül ulusal kimliklerin göz ardı ettiği toplumsal çeşitlilik ve farklılıkların küreselleşme süreci tarafından uyarılması ve bunun da kimlik parçalanmasına neden olmasıdır.

Sorun ve onun çözümüne ilişkin temel ironi, devletin farklılaşan toplumsal yapı karşısında daha iyi bir yönetim gösterebilmek ve otoritesini devam ettirebilmek için yetkilerini paylaşmak zorunda kalmasıdır. Aslında bu ironi, Avrupalı devletlerin entegrasyonun kuruluş ve gelişim aşamalarında daha önce karşılaştıkları çelişiklere benzemektedir. Ancak bu kez, yönetsel değişim ve dönüşüm bir tercihten daha çok bir zorunluluk olarak nitelenebilir. Çünkü karşı karşıya bulunduğumuz değişim küreselleşme süreci tarafından dayatılmaktadır. Bu konudaki

başarısızlık ulus-devletin ülke bütünlüğü gibi klasik amaçlarının bile yerine getirilememesi sonucunu doğurabilir.

Osmanlı'nın dağılmasının ardından siyasal yönetim sorunlarını çözmek için Avrupa'ya yönelen Türkiye, 2000'li yıllarda bir kez daha, benzer sorunları çözmek için yeni Avrupa modeline yönelmektedir. Türkiye, 19. yüzyılın sonlarında başlayan Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük tartışmalarını, 1920'lerde modern ulus-devlet anlayışını Avrupa'dan ithal ederek sonlandırmıştı. Şimdi de, kurmuş olduğu ulus-devletin devamını, küreselleşme tarafından dayatılan ve AB'nin başarıyla uyguladığı kimlik yönetişimi stratejisi ile sağlamaya çalışmaktadır.

Summary

This article is based upon the assumption that the European Union has a goal of resolving certain problems concerning globalization that its members face, and that Turkey, as other candidate and member states, views the membership procedure as a solution for such problems. This study consists of three main parts. The first part is about the conceptual nature and the definition of globalization. Here, globalization is defined as any kind of legal regulations and technological innovations, which facilitate the cross-border movement of people, capital, products, ideas, and even cultures. This definition consciously avoids viewing global processes as the spread of a certain culture or ideology. Therefore, globalization is an unavoidable but governable and manageable process. In fact the contemporary political problems concerning globalization are about competition between different world views to shape the direction and components of this process, or briefly, the governance of it.

Globalization causes mainly two major problems. The first one is the ontological security problem, which relates to a country's position vis-à-vis the changing international environment, and how it defines its place in world politics. In other words, it is about the international identity of a country and its perception by others. At the end of the Cold War, intensification of global flows created new challenges for international actors. The ideological identities of the Cold War period disappeared in the 1990s, and the need for new identity definitions has become more urgent as the new international environment took shape. As a result, countries, which failed to redefine their new place in the new environment, started feeling more insecure; this, in the end, created the problem of ontological security.

The second problem caused by globalization has emerged out of the erosion of dividing borders between countries and the awakening of sub-cultural identities. Permeable borders and dissolving national identities expose nation-states to a series of problems concerning security, sovereignty, and identity. In this study, I refer to the issue concerning national identity as identity fragmentation, which implies the decomposition of unitary national identities because of social and cultural pluralization. Global processes enable different groups to question national identity through cultural pluralization, causing that identity to loose its salience.

Having discussed the nature of the challenges posed by globalization in the first part, the second part of the study elaborates upon the position of the European Union facing such challenges. The European

Union enables member states both to participate in the global interactions to shape their outcomes and to protect themselves from the unwanted effects of globalization. The first goal can be achieved through making the Union a global actor which can influence the way global interactions take shape. The second goal has two facets; one is economic and the other is about the issue of national identity. Economically, the European Union is a global actor which protects its members' interests. In terms of identity, it provides a governance strategy to maintain viability of national identities.

In order to be able to handle identity issues caused by globalization, the Union requires its members to forgo some of their classical sovereign rights. In order to solve such problems, the nation-states compromise their single-centered and assimilationist identity management policies in favor of multi-centered "*identity governance*." In identity governance, not only the national governments, but also the local authorities and the European Union are in charge of identity politics, where the EU handles local identities through the Committee of Regions. The reason for such a multi-centered governance approach is the impossibility of central management of a unitary national identity in a pluralized and globalized environment. The governance approach enables the Union and its members to keep separatist tendencies under control by granting cultural freedom to local or regional identities.

The third part of the article concerns Turkey's position within the context of globalization and EU membership. In this section, it is argued that Turkey views the membership process as a solution to the challenges of globalization. For Turkey, it is argued that in the process of globalization, there are mainly two challenges concerning identity; the first one is international and the second is national in nature. The first one is the problem of ontological security. A clear understanding of their position in world politics makes states feel more secure. Is Turkey a Middle Eastern or a European country? The absence of a clear answer to this question prevents Turkey from developing stable relationship with both regions. Since the membership will resolve her international identity problem, Turkey perceives the European Union as a solution to her ontological security.

The second challenge is identity fragmentation. As a result of emerging cultural pluralism, a growing strong civil society has started questioning Turkish national identity, which can be characterized by its dependence on a strong state tradition. A strong state tradition based on a unitary identity combined with pluralistic social identities creates political tensions. The new situation requires a new government style in

terms of identity politics, which can be called "identity governance." As opposed to identity politics based on an assimilationist and unitary national identity which has been the mainstream approach of the nation-state, identity governance handles social differences through the participation of multiple actors. As an extension of the sovereignty principle, classical identity politics within nation-states used to be executed single-handedly. In that sense, transition to identity governance implies a diminishing state sovereignty. However, despite dwindling sovereign rights, identity governance also creates new opportunities and alternative policies for the state not to lose control over social diversification. This new style of governance is performed successfully within the European Union, and is recommended to the Turkish government. This option is deemed more and more acceptable by the Turkish side as a solution to the problem of identity fragmentation, because the membership process unifies communities with different identities around a shared goal.

Kaynakça

Anderson, Benedict, *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, New York, Verso, 1991.

Annex I: Global Approach to Migration: Priority Actions Focusing on Africa and Mediterranean, Presidency Conclusions of the Council of the European Union, Brussels, 17 Aralık 2005, http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/87642.pdf (24 Aralık 2005), s. 9-14.

Barber, Benjamin, *Jihad vs. McWorld. How Globalism and Tribalism are Reshaping the World*, New York, Ballantine Books, 1996.

Bobbitt, Philip, *The Shield of Achilles. War, Peace and the Course of History*, London, Penguin Books, 2002.

Bull, Hedley, "Society and Anarchy in International Relations," *Critical Concepts in Political Science. International Relations*, cilt II, London, Routledge, 2000, s. 601-614.

Erdenir, Burak, "The Future of Europe: Islamophobia?" *Turkish Policy Quarterly*, cilt 4, sayı 3, Fall 2005, s. 1-10, http://www.esiweb.org/pdf/esi_turkey_tpq_id_34.pdf (12 Aralık 2005).

European Governance. A White Paper, COM (2001)428 final, Brüksel, Commission of the European Communities, 27 Haziran 2001, http://europa.eu.int/eurlex/en/com/cnc/2001/com2001_0428en01.pdf (12 Ağustos 2004).

Featherstone, Mike, *Undoing Culture: Globalization, Postmodernism and Identity*, California, Sage Publications, 1995.

Fontaine, Pascal, *Europe in 12 Lessons*, Brüksel, European Communities, 2004.

Gordon, Philip, "Globalization Explained to the French," *Le Figaro*, 11 Ekim 2005. <http://www.brookings.edu/views/op-ed/gordon/20051011.htm> (27 Aralık 2005)

Guéhenno, Jean-Marie, *The End of the Nation-State*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1995.

Güvenç, Bozkurt, *Türk Kimliği. Kültür Tarihinin Kaynakları*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1997

Held, David, "Democracy and Globalization," *Critical Concepts in Political Science. International Relations*, cilt V, London, Routledge, 2000, s. 2029-2043.

Huntington, Samuel, *The Clash of Civilizations. Remaking of World Order*, New York, Touchstone, 1997.

Kacowicz, Arie, "Regionalization, Globalization, and Nationalism: Convergent, Divergent, or Overlapping?" CIAO Working Papers, no 262, December 1998, <http://www.nd.edu/~kellogg/WPS/262.pdf> (12 Aralık 2005).

Kelstrup, Morten, "The European Union and Globalization: Reflections on Strategies of Individual States," COPRI Papers, 2000, <http://www.copri.dk/publications/WP/WP%202001/38-2001/doc> (22 Temmuz 2003).

Keyman, E. Fuat ve Ahmet İçduygu, "Globalization, Civil Society and Citizenship in Turkey: Actors, Boundaries and Discourses," *Citizenship Studies*, cilt 7, no 2, 2003, s. 219-234.

Keyman, E. Fuat, *Globalization, State, Identity/Difference*, New Jersey, Humanities Press, 1997.

Keyman, E. Fuat, "Kimlik ve Demokrasi," Atila Eralp (der.), *Devlet ve Ötesi. Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

King, Anthony, "Introduction: Spaces of Culture, Spaces of Knowledge," Anthony King (der.), *Culture, Globalization and the World System. Contemporary Conditions for the Representation of Identity*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997.

Krahmann, Elke, "National, Regional, and Global Governance: One Phenomenon or Many?" *Global Governance*, cilt 9, no 3, July-September 2003, s. 323-346.

Kurubaş, Erol, *Asimilasyondan Tanınmaya. Uluslararası Alanda Azınlık Sorunları ve Avrupa Yaklaşımı*, Ankara, Asil Yayın, 2004.

Kurubaş, Erol, "AB'nin Türkiye'deki Kürtlere Yönelik Politikası ve Demokratikleşmeye Etkileri," *Demokrasi Platformu*, cilt 1, sayı 1, Kış 2005, s. 187-206.

Layne, Christopher, "Kant or Cant: The Myth of the Democratic Peace," Andrew Linklater (der.), *Critical Concepts in Political Science. International Relations*, cilt III, London, Routledge, 2000, s. 961-1000.

Manisalı, Erol, *İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı. Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri*, İstanbul, Otopsi Yayınları, 2004.

Newhouse, John, "Europe's Rising Regionalism," *Foreign Affairs*, cilt 76, no 1, January-February 1997, s. 67-84.

Opinion of the Committee of the Regions of the 23 February 2005 on the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the Social Dimensions of Globalisation – The EU's policy contribution on extending the benefits to all, The Committee of Regions, "ECOS-041, 15 Mart 2005. <http://www.uni.mannheim.de/edz/doku/adr/2004/cdr-2004-0328-en.pdf> (6 Aralık 2005).

Özdağ, Ümit, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri. Jeopolitik İnceleme*, Ankara, ASAM Yayınları, 2002.

Özdemir, Haluk, *Uprooted Cultures: Cultural Identities After Globalization and the Crisis of Turkish National Identity*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, West Lafayette, Purdue University, 2000.

Robertson, Roland, "Mapping the Global Condition: Globalization as the Central Concept," Mike Featherstone (der.), *Global Culture, Nationalism, Globalization and Modernity*, New York, Sage Publications, 1990.

Smith, Anthony, "Is there a Global Culture?" *Intermedia*, cilt 20, 1992, s. 11-12.

Spindler, Manuela, "New Regionalism and the Construction of Global Order," Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation, Working Paper No 93/02 (March 2002), The University of Warwick. <http://www.warwick.ac.uk/csgr/wpapers/wp9302.pdf> (22 Kasım 2005).

Timur, Taner, *Osmanlı Kimliği*, Ankara, İmge Kitabevi, 1998.

Wallace, Helen, "Europeanization and Globalization: Complementary or Contradictory Trends?" *New Political Economy*, cilt 5, no 3, November 2000, s. 369-382.

Wendt, Alexander, "Collective Identity Formation and the International State," *American Political Science Review*, cilt 88, no 2, June 1994, s. 384-396.

Wider Europe- Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours, Brüksel, Commission of the European Communities, COM(2003) 104, 11 Mart 2003, http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/com_03_104_en.pdf (11 Ağustos 2004)